

Natuurbeheer voor gevorderden

De geprefereerde habitat van de Heivlinder in het binnenland: heide met open bodem en stuifzand. De klimaatverandering maakt nu ook nabijgelegen bos noodzakelijk. De vlinders schuilen er voor zomerse warmte. (Foto: Yves Adams)

Voor de auteurs van het boek *Natuurbeheer* is het zonnklaar: klimaatverandering zal de komende decennia een leidend thema zijn in het beheer van natuurgebieden. Volgens het Belgische KMI zal de gemiddelde temperatuur in België deze eeuw namelijk met gemak 5° C stijgen. Maar wat is volgens de auteurs het startpunt van dat beheer? Niet meteen hakken, graven, zaaien of introduceren, zo staat in “klimaatadaptatie en natuurbeheer”, een van de nieuwe hoofdstukken in een derde editie van het Vlaamse standaardwerk *Natuurbeheer*. Eerst kijken hoe de natuur reageert op het veranderende klimaat. Tezamen met nieuwe hoofdstukken over onder andere “rewilding”, is klimaat een thema waarmee een klassieker van ruim dertig jaar oud actueel is gemaakt. Toch is klimaatverandering zeker niet het grootste probleem waar aardbewoners mee kampen, vinden de auteurs. In een verhelderende taart met tien punten kleurt de punt van biodiversiteitsverlies het diepst rood. Pas na een tweede dieprode taartpunt, die van de stikstofcrisis, haalt de klimaatcrisis nog maar nét de derde

plaats. Natuurbeheer moet eerst en vooral in het teken staan van biodiversiteitsherstel.

In de inleiding van het lijvige boek *Natuurbeheer* erkennen de auteurs dat de combinatie van de woorden natuur en beheer voor sommigen klinkt als een contradictie. Als natuur synoniem zou zijn met ongerept, dan is het enige juiste beheer: op je handen zitten. Maar zeker in de Lage Landen, waar dit boek zich op richt, zitten we tot onze nek in het Antropoceen, het geologisch tijdperk dat over miljoenen jaren in de aardlagen nog herkend zal worden aan de sporen van de mens. Ongerepte natuur bestaat hier niet en de auteurs rekken hun definitie van natuur dan ook veel verder op dan alleen maar het onaangetaste.

Het hele boek ademt daarmee de sfeer van ingrijpen, aanpassen, introduceren, verwijderen of anderszins beheren. Toch komt ook de optie ‘nietsdoenbeheer’ wel degelijk aan de orde. Niet toevallig is dat in het hoofdstuk over bossen. De auteurs gaan dan ook niet mee in de trend dat bossen ‘saai’ zouden zijn. Integendeel: bossen kunnen zelfs ‘biodiversi-

teitshotspots’ zijn, benadrukken zij. In 1989 verscheen al een eerste editie van dit boek, waarna in 2004 een herziene editie werd gemaakt. Deze derde editie heeft ‘praktijk en wetenschap’ in de subtitel gezet. De wetenschappelijke onderbouwing is dan ook fors. Net als *De Levende Natuur* hebben de auteurs ervoor gekozen om de waslijst met onderliggende literatuur alleen op het web te plaatsen. Het spaart ruimte in het boek, die nu aan verhelderend en verluchtigend beeld is besteed. En wie de literatuur wil checken, zal anno 2022 toch op datzelfde web te rade gaan.

De 500 pagina’s van *Natuurbeheer* ademen gedegenheid. Zeker niet ‘praktisch’, voor in de werkschuur, ook niet ‘snel en handzaam’, voor in het folderrek. Wel ‘stevig wetenschappelijk onderbouwd’. Voor in de bibliotheek van beheerders en beleidsmakers, in Vlaanderen maar ook in de rest van de Lage Landen.

Rob Buiter

Natuurbeheer, Praktijk en wetenschap hand in hand
Jan van Uytvanck, Martin Hermy,
Geert de Blust & Maurice Hoffmann (red.)
Sterck en De Vreese
500 pagina’s
Prijs: € 65,-

Lezen over en vangen van loopkevers

Deze zomer verscheen een boek over Nederlandse loopkevers, maar ook over kevers vangen met potvallen en hoe dit bijdraagt aan het begrip van ecologie.

In Nederland zijn indrukwekkende hoeveelheden gegevens over loopkevers verzameld, in eerste instantie om verspreidingskaarten te maken. Nu zijn de gegevens over de periode 1953-2018 van honderden studies en duizenden jaarmonsters van 2.850 vindplaatsen in één boek samengevat. Met 320 soorten van zeventien groepen, zijn de leefgebieden van het Nederlandse landschap vertegenwoordigd. De Nederlandse loopkeverfauna is uitgebreid besproken met behulp van relevante literatuur, waarbij overwegend Europese studies zijn gebruikt om de Nederlandse patronen in een bredere context te plaatsen. Eén hoofdstuk besteedt speciale aandacht aan de

veranderingen in de Nederlandse fauna in de afgelopen 66 jaar, door middel van uitgebreide trendanalyses. Zo vertonen verschillende karakteristieke heidesoorten een langzame – maar continue – afname van de vangstaantallen, die door de auteurs zijn verklaard door stikstofdepositie vanuit landbouwgronden. Een koppeling met natuurbeheer en -behoud is te vinden in het hoofdstuk *Conservation*. Daarin benadrukken de onderzoekers dat de focus van instandhouding niet op de individuele soorten moet liggen, maar op de gemeenschappen en habitats. Het nut van Rode Lijsten voor natuurbeheer is door de auteurs als beperkt bestempeld. Het boek is een opvolger van *De Nederlandse loopkevers* (Turin, 2000), Engelstalig en ook beschikbaar als eBook.

Karin Didden

Ecology and conservation of the Dutch ground beetle fauna: Lessons from 66 years of pitfall trapping

Hans Turin D. Johan Kotze, Stefan Müller-Kroehling, Pavel Saska, John Spence & Theodoor Heijerman
Wageningen Academic Publishers

452 pagina's

Prijs: € 99,- (excl. btw)

Weemoed naar Het Nederland van toen

In *Een voorrecht om in te leven* gaat Ed Buijsman op zoek naar het verdwenen land van Thijsse. Zag ons landschap er 90 jaar geleden werkelijk uit als in de aquarellen en tekeningen in de Verkade-albums *Waar wij wonen* en *Onze groote rivieren*? Of streefden de 3 kunstschilders ernaar om in hun werk ook dromen achter feiten te scheppen? Bij het bekijken van de dierbare platen en herlezen van Thijsse's wervende teksten kan dat laatste idee ontstaan. Vergeleken met nu bood de natie in de uitgavejaren onderdak aan de helft van het huidige aantal inwoners. Toch was Nederland ook toen al dichtbevolkt. De platen tonen door de mens gefabriceerde constructies maar de mensen zelf ontbreken veelal, zeker op natuurafbeeldingen, hoezeer Thijsse met zijn rijke taal de lezers ook uitnodigde de natuur in te gaan en ervan te genieten.

De natuur in beide Verkade-albums is er niet alleen eentje zonder mensen, maar nog ook zonder horizonvervuiling van industrieparken, windturbines, hoogspanningstracés en vliegtuigstrepen. Weemoedig gestemde natuurliefhebbers die, geïnspireerd door Ed Buijsmans bewonderenswaardige ambitie in deze heruitgave, de plekken langsgaan en deze vergelijken met de afbeeldingen die beide albums tonen, zullen soms kritisch de wenkbrauwen fronsen. Zo hadden, om te voldoen aan de seizoenwetten, de in een heidevoorjaarsdecor neergezette goudplevieren in zomerkleed getooid moeten gaan. Alsdan waren ze herkenbaarder en karakteristieker geweest.

Met tweemaal lange onderbrekingen werkte Ed Buijsman 40 jaar aan deze uitgave. Over de totstandkoming van dit boek en opengebleven vragen is

volgens de auteur een vervolguigave te vullen.

Gerard Ouweneel

Een voorrecht om in te leven - Op zoek naar het verdwenen land van Thijsse

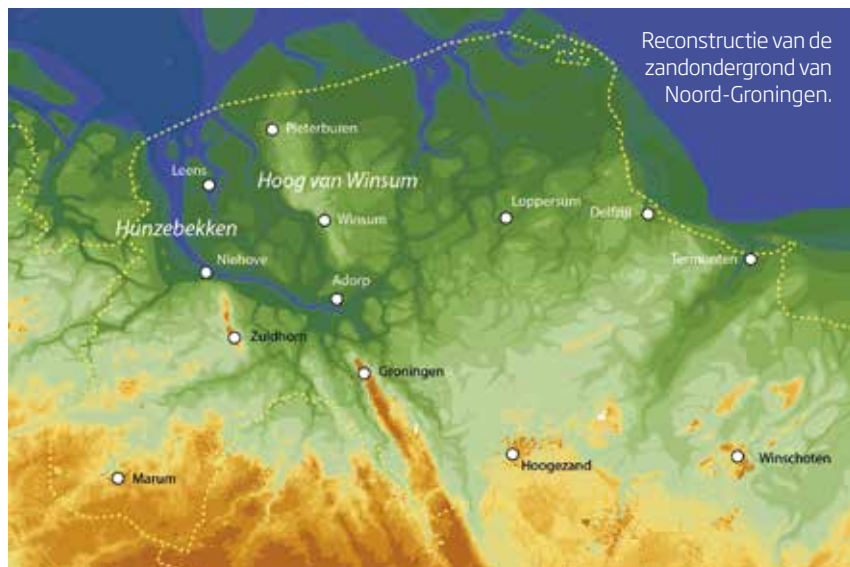
Ed Buijsman

Uitgeverij RinsentieP

170 pagina's, 300 illustraties

Prijs: € 34,95

Zuinig zijn op wat overbleef

Reconstructie van de zandondergrond van Noord-Groningen.

Dat natuurbeheerders hun cultuurhistorische bril niet moeten vergeten, zoals Harm Piek in de rubriek Platform in dit tijdschrift betoogt, wordt duidelijk bij lezing van het lijvige *Wierdenland-schap* van Ben Westerink. De wierden, de Groninger benaming van terpen, maken al ruim twee millennia deel uit van het Grunneger land. En in het door schaalvergroting en intensivering platgeslagen boerenland zijn het oases van rust en schoonheid. De emeritus-farmaciedocent Westerink is een groot kenner van de Groninger cultuurgeschiedenis; zijn boek gaat vooral over Groningen. Dat is een pluspunt, want over Friese terpen bestaan al aardig wat publicaties. In de provincie Groningen zijn naar schatting zevenhonderd wierden geweest. Op deze verhogingen in het kustgebied hielden de mensen het droog bij vloed. Soms voegden buren hun wierden samen met opgehoogde akkers en zo groeiden er wierdedorpen. De bewoners hielden vee en jaagden op wat er te bejagen viel. Oerossen bijvoorbeeld, en zeearenden, zoals blijkt uit opgegraven botten. Drinkwater werd gewonnen uit regenwaterpoelen of uit ondiepe putten. Aangezien zoet water lichter

is dan zout water, vormt zich in een wierde een hemelwaterreservoir boven het diepere zeewater. Vanuit het wierdenlandschap werd handel gedreven met de Romeinen, getuige Romeinse potten en sieraden. Wierden zijn archeologische goudmijnen, want alle afgedankte waar werd ter plekke gestort als materiaal om de wierde te verhogen.

Na de aanleg van zeedijken duurde het wel even voordat wierden overbodig werden. Een stormvloed stuwt zich tegen de dijk op en bij een doorbraak kolkte de zee veel woester binnen. Vlakbij de dijk gelegen wierdedorpen, zoals Spijk, kregen het dan zwaar te verduren. *Gat in diek, weg Spijk*, zo luidt nog altijd een gezegde in beknopt Grunnegs. Toen wierden niet langer essentieel waren voor de veiligheid, werden ze met evenveel elan afgegraven, als ze ooit opgeworpen waren. De vruchtbare wierdegrond werd als mest verkocht. Een kerk of gehucht was de enige kans op redding. “De wiergravers stoppen pas als de doodsbeenderen naar beneden rollen”, schrijft Westerink. Vandaar dat er nu her en der kerken bovenop een loodrechte klip van een paar meter staan. De wierde van Adorp is nog in 1985 deels

afgegraven voor woningbouw. “Een pijnlijk voorbeeld”, aldus de auteur, die zelf in de dorpsuitbreiding een huis kocht.

“Laten we zuinig zijn op wat overbleef”, luidt de slotzin in zijn boek. Toch laat de auteur zich nauwelijks uit over de kaalslag in het oude cultuurlandschap. Zelfs over de golfplaten stallen en biogasvergisters in het door hem geliefde Nationale Landschap Middag-Humsterland zwijgt Westerink. Bij een foto van een hypermodern turbogaslandschap meldt hij opgewekt: “De ruilverkavelde Marne heeft nog altijd een ruimtelijke uitstraling.”

Er staan tientallen prachtige foto's in deze tweeënhalve kilo wegende turf, vele verhelderende kaarten en ook fraaie tekeningen, van de hand van Westerink zelf.

Wierdenlandschap is aan te bevelen literatuur voor terreinbeheerders, en niet alleen die van het Groninger Landschap, die het landschap voortaan ook door een cultuurhistorische bril zullen bekijken.

Koos Dijksterhuis

Wierdenlandschap

Ben Westerink
Uitgeverij Noordboek
400 pagina's
Prijs: € 29,90